

سرشناسه:	قنادی، صالح، ۱۳۴۰-
عنوان و نام پدیدآور:	آشنایی با معارف قرآن: تفسیر موضوعی (۲) / صالح قنادی.
وضعیت ویراست:	[ویراست].
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی عليه السلام ، ۱۳۹۹.
مرح تولید:	پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی عليه السلام
مشخصات ظاهری:	۳ ج.
شابک:	دوره: ۱- ۷۲۷-۴۲۹-۶۰۰-۹۷۸؛ ج: ۲- ۴- ۷۲۶-۴۲۹-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه.
مندرجات:	ج ۱. قصه‌های قرآنی. - ج ۲. مفاهیم اخلاقی. - ج ۳. مفاهیم اعتقادی.
موضوع:	تفاسیر شیعه -- قرن ۱۴ - 20th century -- Shiite hermeneutics Qur'an
موضوع:	قرآن -- قصه‌ها -- نقد و تفسیر - Criticism, interpretation, etc -- Qur'an stories.
موضوع:	تفاسیر شیعه -- قرن ۱۴ -- پرسش‌ها و پاسخ‌ها
موضوع:	Qur'an -- Shiite hermeneutics -- 20th century -- Catechisms
شناسه افزوده:	جامعه المصطفی عليه السلام العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی عليه السلام
شناسه افزوده:	Almustafa International University Almustafa International Translation and Publication center
رده بندی کنگره:	BP۹۸/۱۳۹۷
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۱۷۲۶
شماره کتابشناسی ملی:	۵۳۰۹۱۰

BA۰۲۰۹.j۲

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

آشنایی با معارف قرآن، تفسیر موضوعی (۲)، مفاهیم اخلاقی (ویراست جدید)

مؤلف: صالح قنادی

چاپ چهارم: ۱۳۹۹ ش / ۱۴۴۱ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی عليه السلام

● چاپ: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی عليه السلام ● قیمت: ۳۰۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸؛

تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵

◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵ - ۳۲۱۳۳۱۰۶

✉ miup@pub.miu.ac.ir 🌐 http://buy-pub.miu.ac.ir 📄 pub_almustafa

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

● مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت

● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری

● صفحه‌آرا: علی عبادی فرد

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

هرگونه نسخه برداری اعم از کپی برداری و بازنویسی و انتشار، اسکن، ذخیره کامپیوتری، ترجمه به زبان‌های دیگر و ساخت

فایل صوتی کتاب، بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع، شرعاً حرام و از طریق مراجع قانونی، قابل پیگیری است.

آشنایی با معارف قرآن

تفسیر موضوعی (۲)

مفاهیم اخلاقی

صالح قنادی

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد. جهانی شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد. بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفیٰ علیه السلام العالمیة» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ علیه السلام

فهرست

مقدمه	۱۵
بخش اول: منش فردی نیک سیرتان	۱۹
درس ۱: کرامت انسان	۲۱
مقدمه	۲۱
معنای «کرامت»	۲۲
دلیل اصلی کرامت انسان	۲۲
الف) کرامت در آفرینش	۲۳
۱. تفاوت «کَرَمنا» و «فَضَلنا»	۲۳
۲. منظور از «کثیر»	۲۳
ب) کرامت در تسخیر	۲۵
درس ۲: نیک سیرتان و تزکیه نفس	۲۹
عوامل تزکیه نفس	۳۰
۱. پاسخ مثبت به الهام فطرت	۳۱
۲. پاسخ مثبت به دعوت پیامبران الهی	۳۱
عوامل تباهی نفس	۳۲
۱. دنیاطلبی	۳۳
۲. آزمندی یا «شُحّ نفس»	۳۳
۳. تزکیه منفی	۳۴
سرانجام تزکیه شونندگان	۳۵

۶ آشنایی با معارف قرآن (مفاهیم اخلاقی)

۳۷	درس ۳: قلب نیک سیرتان
۳۸	سلامت قلب در مقابل مرض و قساوت قلب
۳۹	نشانه‌های سلامتی قلب
۳۹	۱. ایمان به خدا
۳۹	۲. احترام به پیامبر ﷺ
۴۰	۳. پندپذیری
۴۰	۴. تعظیم در برابر شعائر الهی
۴۰	سرانجام سلامتی قلب
۴۱	شکل‌گیری قساوت قلب
۴۱	۱. بهره‌نگرفتن از قلب
۴۲	۲. آلودگی به گناه
۴۳	۳. نقض پیمان الهی
۴۳	۴. نفاق و دورویی
۴۳	نشانه‌های قساوت قلب
۴۳	۱. لجاجت در برابر حق
۴۴	۲. غفلت از یاد خدا
۴۴	۳. پیروی از شیطان
۴۴	توبه برای بازیابی سلامت قلب
۴۷	درس ۴: عقل نیک سیرتان
۴۷	مقدمه
۴۸	عقل و سفاهت
۴۸	۱. معنای عقل
۴۹	۲. الفاظ مترادف با «عقل» در قرآن
۴۹	۳. معنای سفاهت
۴۹	نشانه‌های خردمندان

فهرست ۷

۱. عبرت آموزی ۴۹
۲. حکمت جویی ۵۰
۳. حق جویی ۵۰
۴. خداگرایی ۵۱
۵. آخرت گرایی ۵۱
۶. سرانجام عاقلان ۵۲
- نشانه‌های سفیهان و بی‌خردان ۵۲
۱. تفرقه و جدایی ۵۲
۲. استهزاء اذان و نماز ۵۳
۳. گفتار بدون عمل ۵۳
۴. روی گردانی از خدا و رهبران آسمانی ۵۴
- سرانجام سفیهان و بی‌خردان ۵۴
- درس ۵: زبان نیک سیرتان ۵۷**
- مقدمه ۵۷
- زیباگویی در مقابل زشت‌گویی ۵۸
- انتخاب بهترین کلمات و شایسته‌ترین سخنان ۵۹
- زشت‌گویی و باطل‌گویی زشت سیرتان ۶۰
- اجازه زشت‌گویی و درشتی در سخن ۶۰
- درست‌گویی در مقابل زورگویی ۶۱
- راست‌گویی در مقابل دروغ‌گویی ۶۳
- پلیدترین دروغ‌گویان ۶۵
- سرانجام «راست‌گویان» و «دروغ‌گویان» ۶۶
- درس ۶: گوش و چشم نیک سیرتان ۶۹**
- مقدمه ۶۹
- شنوایی نیک سیرتان و زشت سیرتان ۷۰

۷۱	۱. گوش شنوا.....
۷۲	۲. تحمل شنیده‌ها.....
۷۳	۳. تحقیق درباره شنیده‌ها.....
۷۴	چشم نیک سیرتان و بینایی آنان.....
۷۴	۱. چشم بینا.....
۷۶	۲. گریه شوق و عرفان.....
۷۶	۳. نفوذ چشم.....
۷۷	سرانجام گوش و چشم نیک سیرتان و زشت سیرتان.....
۸۱	درس ۷: نیک سیرتان و خواهش‌های نفسانی.....
۸۱	مقدمه.....
۸۲	نیک سیرتان و مرزبندی در شهوت.....
۸۴	معنای شهوت.....
۸۴	پاکدامنی نیک سیرتان و هوس رانی زشت سیرتان.....
۸۶	سرانجام پاکدامنان و فرجام هوس بازان.....
۸۹	درس ۸: نیک سیرتان و مبارزه با هوای نفس بهره‌مندی از لذایذ بهشتی و ممنوعیت هوس رانی در دنیا.....
۹۰	نیک سیرتان و مبارزه با هوای نفس.....
۹۱	معنای هوای نفس.....
۹۲	نشانه‌های هواپرستان.....
۹۲	۱. افراط و تفریط.....
۹۳	۲. فساد در زمین و آسمان.....
۹۳	۳. گمراهی.....
۹۴	۴. سقوط از درجه انسانیت.....
۹۵	۵. انکار حقایق.....
۹۶	آثار مبارزه با هوای نفس.....

فهرست ۹

۱. عدالت در حکم و داوری ۹۶
۲. پایداری در دین ۹۶
- درس ۹: پاکیزگی و آراستگی نیک سیرتان ۹۹
- مقدمه ۹۹
- طهارت و پاکیزگی ۱۰۰
۱. پاکیزگی بدن ۱۰۰
۲. پاکیزگی غذا ۱۰۱
۳. پاکیزگی لباس ۱۰۲
۴. پاکیزگی عبادتگاه ۱۰۲
- زینت و آراستگی ۱۰۳
- نکوهش «زینت یا تزئین»؟ ۱۰۴
- درس ۱۰: نیک سیرتان و رعایت اعتدال ۱۰۷
- مقدمه ۱۰۷
- معنای عدل ۱۰۷
۱. اعتدال در گفتار ۱۰۸
۲. اعتدال در رفتار ۱۰۹
۳. اعتدال در مصرف غذا ۱۱۰
۴. اعتدال در انتقام ۱۱۱
- درس ۱۱: نیک سیرتان و بهره‌مندی از عوامل معنوی ۱۱۵
- مقدمه ۱۱۵
- توکل بر خدا یا پشتوانه الهی ۱۱۶
- ترسیمی از چهره متوکلان در قرآن کریم ۱۱۶
- «صبر» کلید گشایش الهی ۱۱۸
- یاد خدا، مهم‌ترین عامل آرامش و گشایش ۱۲۰

بخش دوم: روابط خانوادگی نیک سیرتان

- درس ۱۲: نیکی به پدر و مادر..... ۱۲۵
- نیک سیرتان و نیکی به پدر و مادر..... ۱۲۶
- الف) چگونگی نیکی به پدر و مادر..... ۱۲۷
۱. معاشرت پسندیده..... ۱۲۷
۲. احسان و انفاق..... ۱۲۸
۳. دعا برای پدر و مادر..... ۱۳۰
- ب) آثار احسان و نیکی به پدر و مادر..... ۱۳۰
- درس ۱۳: نیک سیرتان و همسررداری..... ۱۳۳
- بحث اول: معیارهای انتخاب همسر..... ۱۳۴
۱. ایمان به خدا و دوری از شرک و نفاق..... ۱۳۴
۲. پاکی و دوری از آلودگی..... ۱۳۵
- بحث دوم: عوامل استحکام نظام خانواده..... ۱۳۶
۱. رازنگهداری و آبروداری..... ۱۳۶
۲. معاشرت نیکو و معاشرت نیک..... ۱۳۷
۳. سرپرستی مرد..... ۱۳۸
- بحث سوم: زمینه‌های فروپاشی نظام خانواده..... ۱۳۸
۱. چشم دوختن به کامیابی دیگران..... ۱۳۹
۲. زشت‌کاری و بی‌بندوباری..... ۱۳۹
- درس ۱۴: نیک سیرتان و تربیت فرزند..... ۱۴۳
- نیک سیرتان و تربیت فرزندان..... ۱۴۳
- فرزند نیک، موهبتی الهی..... ۱۴۴
- ویژگی‌های پدر و مادر شایسته..... ۱۴۵
۱. دلسوزی برای فرزند..... ۱۴۶

فهرست ۱۱

۲. موعظه و ارشاد ۱۴۷

۳. همکاری و مشورت ۱۴۸

بخش سوم: روابط اجتماعی نیک سیرتان

مقدمه ۱۵۳

درس ۱۵: نیک سیرتان و روابط عاطفی و تربیتی (۱) ۱۵۵

برادری مسلمانان ۱۵۵

عفو و عطف ۱۵۷

وفاداری به پیشکشوتان ایمان و جهاد ۱۵۹

درس ۱۶: نیک سیرتان و روابط عاطفی و تربیتی (۲) ۱۶۳

فروتنی و بردباری ۱۶۳

احترام به بزرگان و رعایت آداب ۱۶۴

حُسن معاشرت و نیکی در رفتار ۱۶۵

تحیت و سلام ۱۶۶

میهمان‌نوازی ۱۶۸

درس ۱۷: نیک سیرتان و روابط عاطفی و تربیتی (۳) ۱۷۱

تفاوت استهزای نیک سیرتان و زشت سیرتان ۱۷۲

شایعه‌پراکنی و تأثیر آن در روابط اجتماعی ۱۷۴

درس ۱۸: روابط استخدامی نیک سیرتان (۱) ۱۷۷

مقدمه ۱۷۷

تعاون و دوری از تنازع ۱۷۸

وفای به عهد و پیمان ۱۷۹

مشورت و دوری از استبداد رأی ۱۸۲

درس ۱۹: روابط استخدامی نیک سیرتان (۲) ۱۸۷

مقدمه ۱۸۷

۱۲ آشنایی با معارف قرآن (مفاهیم اخلاقی)

- ۱۸۸ عدالت اجتماعی و تأثیر آن در پیشرفت و سازندگی
- ۱۸۹ «عدالت اجتماعی» یک قانون همگانی
- ۱۹۱ «عدالت» و «رفع اختلافات»
- ۱۹۵ درس ۲۰: روابط استخدامی نیک سیرتان (۳)
- ۱۹۵ امانتداری، قانون مهم اسلامی
- ۱۹۶ امانتداری شرط اساسی گسترش روابط اجتماعی
- ۱۹۷ ۱. نکوهش خیانت
- ۱۹۸ ۲. نکوهش کم فروشی
- ۱۹۹ توانایی شرط امانتداری
- ۲۰۳ درس ۲۱: روابط اصلاحی و نظارتی نیک سیرتان (۱)
- ۲۰۳ اهمیت امر به معروف و نهی از منکر
- ۲۰۴ «امر به معروف» بهترین نشانه نیک سیرتان
- ۲۰۵ «اصلاح و نظارت» در پرتو امر به معروف و نهی از منکر
- ۲۰۶ رستگاری امرکنندگان به معروف
- ۲۰۷ ۱. تأثیرپذیری انسان
- ۲۰۷ ۲. اختیار انسان
- ۲۱۱ درس ۲۲: روابط اصلاحی و نظارتی نیک سیرتان (۲)
- ۲۱۱ مقدمه
- ۲۱۲ شدت در مجازات یا عدالت در مجازات؟
- ۲۱۴ شدت مجازات، نشانه بزرگی گناه
- ۲۱۵ مجازات، مانع ارتکاب جرم و عامل عبرت دیگران
- ۲۱۶ سختی اثبات جرم، راهی برای رعایت عفت عمومی
- ۲۱۹ درس ۲۳: روابط اصلاحی و نظارتی نیک سیرتان (۳)
- ۲۱۹ مقدمه

فهرست ۱۳

۲۲۰.....	تعظیم شعائر الهی، مهم‌ترین عامل اصلاح جامعه بشری
۲۲۱.....	دفع دشمن و رفع دشمنی
۲۲۳.....	دوری از حسد و کینه
۲۲۷.....	درس ۲۴: روابط حمایتی نیک‌سیرتان (۱)
۲۲۷.....	مقدمه
۲۲۸.....	مفهوم انفاق
۲۲۸.....	آثار فردی انفاق
۲۲۹.....	آثار اجتماعی انفاق
۲۳۰.....	ابعاد گسترده انفاق و حمایت از دیگران
۲۳۱.....	«زکات» و «خمس» دو دستور مهم اسلامی
۲۳۲.....	ایجاد اشتغال و دادن ابزار کار
۲۳۷.....	درس ۲۵: روابط حمایتی نیک‌سیرتان (۲)
۲۳۷.....	مقدمه
۲۳۷.....	صله رحم یا پیوند و حمایت خویشاوندی
۲۳۸.....	«حُسن جوار» یا محبت به همسایگان و همراهان
۲۳۹.....	حمایت از یتیمان
۲۴۰.....	حمایت از بیچارگان
۲۴۱.....	حمایت از رزمنندگان و مرزداران
۲۴۳.....	مهلت دادن به وامداران
۲۴۷.....	درس ۲۶: روابط حمایتی نیک‌سیرتان (۳)
۲۴۷.....	مقدمه
۲۴۷.....	آداب و شرایط انفاق
۲۴۸.....	احسان و دوری از منت و آزار
۲۴۹.....	حفظ اعتدال و دوری از بُخل و گشاده‌دستی

۲۴۹	انفاق از «خوب» ها و «پاکیزه» ها
۲۵۱	آفات و موانع انفاق
۲۵۱	۱. رباخواری
۲۵۲	۲. اسراف و تبذیر
۲۵۵	درس ۲۷: رابطه ولایی نیک سیرتان (۱)
۲۵۵	مقدمه
۲۵۶	انضباط اجتماعی در پیروی از فرمان رهبری
۲۵۸	وحدت اجتماعی ثمره پیروی از رهبری اسلامی
۲۶۳	درس ۲۸: رابطه ولایی نیک سیرتان (۲)
۲۶۳	مقدمه
۲۶۳	حمایت از رهبری اسلامی، یک وظیفه همگانی
۲۶۵	پشتیبانی مالی از رهبری، پشتوانه اصلاح جامعه بشری
۲۶۶	ادب پیروان در برابر رهبران
۲۷۱	درس ۲۹: پشتوانه های حرکت به سوی اخلاق
۲۷۱	مقدمه
۲۷۲	وجدان آدمی و الزام فطری
۲۷۳	دوستی خویشتن «حب ذات»
۲۷۴	پاسخ گویی و مسئولیت انسان
۲۷۶	جزا و مجازات

مقدمه

پیامبر گرامی اسلام و اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام، با تحقق بخشیدن به اصول علمی قرآن کریم، پایه‌های انقلاب فرهنگی شگرف و سترگ اسلام عزیز را در جامعه بشری بنیان نهادند. آنها در این راه به تربیت فرزاندگانی شریعت‌شناس و پاکدامن مبادرت ورزیدند، تا جامعه عمل بر معارف آن پوشیده و در راه ترویج و آموزش آن، به کسانی که توانایی بر دوش کشیدن بار سنگین آن را دارند، از هیچ کوششی دریغ نورزند.

اکنون با وجود همه فشارها و نابسامانی‌هایی که ستمگران و استعمارگران، درباره روحانیت و حوزه علمیه روا داشته‌اند تا ریشه آن را از بن درآورند، یا آن را از رشد و تعالی باز داشته، از مسیر درست خود منحرف سازند، این نهاد مقدس همچنان استوار و سرفراز ایستاده است و مسیر خود را به سمت بالندگی و کمال ادامه می‌دهد. این بنیاد توانمند علمی و فرهنگی، توانسته است در طول دوره‌های حیات خود، نیاز نسل‌های مختلف را برآورده سازد و در هدایت بشر و پاسخ‌گویی به سؤالات و شبهات دوستان و دشمنان خود، موفق باشد و این ویژگی را نیز بیشتر در برهه‌هایی داشته است که نرمی، گشاده‌رویی و توانایی رشد و نوآوری بیشتری از خود نشان داده است. امروزه حوزه‌های علمیه موفق، با ویژگی‌های زیر ارزیابی می‌شوند:

۱. اهمیت دادن به تمامی کرانه‌های علوم و معارف اسلامی و پژوهش بی‌وقفه و تلاش علمی پی‌گیر در تمام رشته‌های آن.

۲. نوآوری و بازبینی پیایی در روش‌های تدریس و تألیف کتاب‌های درسی،

به تناسب نیازهای روز و به گونه‌ای که پیشرفت علمی و ویژگی نوآوری را، در کنار ژرف‌نگری و حفظ اصالت و ارتباط آن با میراث گران‌سنگ اسلامی، داشته باشد.

۳. آگاهی از مسائل و موضوعات روز و تصدی مسئولیت پاسخ‌گویی به شبهات و نیازهای جدید با تکیه بر اصول علمی قرآن و مبانی استوار عقل و در سطحی که هماهنگ با مقتضیات زمان باشد، و حتی پیشاپیش آن حرکت کند.

در همین راستا سازمان حوزه‌ها و مدارس علمیه خارج از کشور، با بهره‌گیری از پژوهش‌های گسترده پژوهشگران و مؤلفان برجسته، برنامه درسی جدیدی را در نظام آموزشی و روش‌های تدریس و تألیف کتاب‌های درسی خود پی‌ریزی کرده، و موارد زیر را در آنها مدنظر قرار داده است:

۱. رعایت اهداف آموزشی هر درس، براساس برنامه پیش‌بینی شده برای هر واحد درسی.

۲. رعایت سطح علمی دانشجویان در تک‌تک مراحل درسی.

۳. رعایت پیوستگی و تناسب بین کتاب‌های درسی یک ترم و پرهیز از افراط و تفریط در ارائه مطالب.

۴. رعایت اصول تدوین و تألیف کتب درسی.

کتابی که پیش روی شماست، یکی از کتاب‌های این مجموعه درسی است که به منظور آشنایی با تفسیر موضوعی، با گرایش مفاهیم اخلاقی و برای دو واحد از دوره کارشناسی تألیف شده است. در این جا از مؤلف این اثر، جناب حجة الاسلام و المسلمین صالح قنادی و کلیه کسانی که در آماده‌سازی آن تلاش کرده‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود.

گروه عقاید

واحد تدوین کتب درسی

﴿قُلْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِ﴾؛^۱ بگو هرکس برحسب ساختار وجودی خود، عمل می‌کند.

از این آیه شریفه به خوبی فهمیده می‌شود که تمام اعمال انسان، صورتی است از آنچه در سیرت او نقش بسته است؛ زیرا «شاکله» در اصل از ماده «شکل» به معنای مهار کردن حیوان است (به معنای مثل و شبیه نیز آمده است).

«شکال» به خود مهار گفته می‌شود و از آن جا که روحيات و سجایا و عادات هر انسانی او را مقید به روش و رویه‌ای خاص می‌کند، به آن «شاکله» می‌گویند.^۲ بنابراین تمام خوبی‌ها و بدی‌های آدمی نشانه‌ای است از آنچه در باطن او می‌گذرد و حرکات و سکنتات او نمایشی است از آنچه در درون او نهفته است. این حقیقت را به صورت ضرب‌المثل آورده‌اند: «از کوزه همان برون تراود که در اوست».

با این بیان، «نیک‌سیرتی» و «زشت‌سیرتی» مبنای اساسی و بنای اولیه تمام زشتی‌ها و زیبایی‌های آدمی است. البته باید دانست که «شاکله» انسان، به معنای طبیعت ذاتی و غیراختیاری نیست، بلکه پیدایش برخی از «حالات» و «ملکات» انسان، از فرهنگ، سنت، مذهب و جامعه متأثر می‌شود و آدمی با اختیار خود آنها را کسب می‌کند.^۳ انسان در تبدیل برخی یافته‌ها و حالات به «شاکله» و «ملکه راسخه» نیز اختیار دارد.^۴ از همین جا هدایت پیامبران و تربیت و تهذیب اخلاقی امکان‌پذیر می‌گردد.

رسالت «علم اخلاق»، راهنمایی انسان است که چگونه «شاکله درونی» خویش را اعتدال بخشد و رفتاری شایسته از او سر بزند و چگونه از فضایل اخلاقی بهره‌مند

۱. اسراء، آیه ۸۴.

۲. مصباح‌المنیر، المفردات و تفسیر نمونه، ج ۱۲، ص ۲۴۶.

۳. مجمع‌البیان.

۴. تفسیر نمونه، ج ۱۲، ص ۸ و ۲۴۷.

گردیده و از رذایل نفسانی دوری نماید و به شکوفایی استعدادهای فطری و انسانی خویش نایل گردد.

در این کتاب سعی بر آن است تا تصویری از سیمای نیک سیرتان در سه محور ارائه شود: ویژگی‌های فردی؛ روابط خانوادگی؛ روابط اجتماعی، آن‌گونه که در قرآن کریم ترسیم شده است. شناخت خصوصیات «نیک سیرتان» سبب می‌شود تا علاوه بر برخورداری از الگوی اخلاقی مورد تأیید خداوند، چهره زشت سیرتان در مقابل نیک سیرتان نیز شناخته شود؛ زیرا قرآن کریم همواره درصدد معرفی دو راه سعادت و شقاوت و نیک‌بختی و بدبختی انسان است. در این رهگذر، خصوصیات انسان‌هایی که در هر یک از این دو مسیر حرکت می‌کنند، بیان می‌کند تا همگان را نسبت به عواقب زشت‌کاری و زشت‌سیرتی و سرانجام نیکی و نیک‌سیرتی آگاه کند.

در این جا تذکر دو نکته ضروری است:

۱. در قرآن مجید آثار و نتایج صفات و ویژگی‌های اخلاقی، بیان شده و راهکارهای عینی و الگوهای عملی ارائه گردیده است. بنابراین در این کتاب نیز به بیان آثار عملی صفات نفسانی و مراتب آن در زندگی فردی و اجتماعی انسان پرداخته می‌شود و از طرح مباحث اخلاق نظری و ریشه‌یابی صفات و ملکات نفسانی اجتناب می‌گردد.

۲. از آن جا که هدف این کتاب، آشنایی با تفسیر موضوعی است، سعی شده است مجموعه آیاتی که ارتباط مفاد آنها با عنوان مطلب، آشکار است، جمع‌آوری شده و از طریق سرفصل‌های هر بحث، رابطه میان آنها روشن گردد. ضمناً به رفع شبهات و حل مشکلات آیات به‌طور گذرا اشاره شده است.